

ÇOKSESİLİ MÜZİK TARİHİNDE ÖNCÜ KADINLAR VE TOPLUMSAL TEMSİL SORUNU

Esra KARAOL*

Atfı: Karaol, Esra. "Çoksesli Müzik Tarihinde Öncü Kadınlar ve Toplumsal Temsil Sorunu", *Sosyologca*, Sayı 30 (2025), s. 255-278.

ÖZ: Toplumsal gelişmelere paralel olarak, insanlık tarihinin kopmaz bir parçası olan müzik tarihi de profesyonel ve bütüncül müzik eğitimi veren konservatuvarların da kökeninde olan, yüzyıllar süren geleneği koruyan (*conservative*) yapıyla şekillenerek, aslında açık fakat bir o kadar gizil bir patriarkal anlayışla kadınlardan yeterince bahsedilmemesi meselesini henüz çözmemektedir. Elbette bu meseleyi pek çok alanda daha önceden de araştıran başkaları da (görece kadınlar) olmakla birlikte, çoksesli müzik alanına yön veren kimi problematik kaynaklarda kadınlarla ilgili sınırlı kayıtlı veriye ulaşmak, nedenleri de pek sorgulama gereği duyulmadan kanıksanarak olağan karşılanmaktadır. Bunun majör sebebi, müzikle ilgili tarihte de sadece erkeklerden oluşan referansların yarattığı illüzyondur. Dünya, en kalabalık azınlık oksimoronuyla kadınlar için eşitlik fikrinin gerçekleşmesine henüz yaklaşmadığından, başka bir müzik tarihi mümkün mü sorusuyla meseleye odaklanılıp, sadece öncü kadınlardan oluşan bir yazımla kadınların temsil sorunu üzerinden müzikolojik bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapmak bu çalışmanın temel amacıdır. Çalışmanın metodolojisi, müzikoloji ve sosyolojinin disiplinlerarası kesişimiyle feminist teoriye dayanmaktadır. Sonuç olarak, tarihin başından sonuna tüm engellere karşın çoksesli müzikte öncülük eden kadınların temsiliyetindeki paradoks yeniden yapılandırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Çoksesli, Müzik, Öncü, Kadın, Eşitlik.

Pioneering Women in the History of Polyphonic Music and the Issue of Social Representation

ABSTRACT: Parallel to broader social developments, the history of music -an inseparable component of human civilization and embedded in the professional and holistic training provided by conservatories- has long been shaped by a structure that preserves centuries-old tradition. However, this seemingly open yet implicitly patriarchal framework still fails to address the persistent issue of women's absence from dominant narratives. Although many scholars (predominantly women) have previously investigated this issue across various fields, the limited availability of recorded data on women in key sources shaping the history of polyphonic music continues to be normalized without substantial critical inquiry. The major reason for this is the illusion created by historically male-centered musical references. Since the world has yet to approach genuine equality for women -the so-called majority minority- this study aims to explore whether an alternative music history is possible by foregrounding pioneering women and addressing representation through a feminist, interdisciplinary musicological-sociological framework. In conclusion, the paradox of the representation of women who have pioneered polyphonic music despite persistent historical barriers must be reconfigured.

Keywords: Polyphonic, Music, Pioneer, Woman, Equality.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 30.10.2025

Kabul Tarihi : 19.12.2025

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, esra.karaol@istanbul.edu.tr, orcid.org/0000-0002-9000-8430.

Giriş Yerine

Çoksesli müzik tarihinin kökenlerinin neredeyse miladın başlarına dek dayandırıldığı Avrupa coğrafyasında 20. yüzyılın ortalarına kadar, çoksesliliğe zıt bir tek taraflılıkla kadınlar ileri gelen eğitim kurumlarına kabul edilmemişlerdir. Kuruluşu 11. yüzyıla dayanan İngiltere'deki Oxford Üniversitesi'ne 1879'a kadar sadece erkekler kabul edilmiş, 1920'ye kadar kadınlara üniversite derecesi verilmemiş ve 1948'e kadar kadın öğretim üyesi alınmamıştır.¹ Örneğe, çoksesli müzik alanında Susan Wollenberg (1949-), 1972'de Oxford Üniversitesi'nde müzik öğretim üyesi olarak, standartlaştırılmış müzik kanonlarından (erkek besteciler hiyerarşisinden oluşan repertuvar) uzaklaşıp kadın besteciler üzerine çalışan ve dersler veren ilk kadın profesör olmuştur.² Buradan yola çıkarak bu çalışmada, kadın ve erkek cinsinin toplum tarafından sonradan yüklenen sosyal rollerine referans veren Ann Oakley'nin sosyolojiye dahil ettiği toplumsal cinsiyet kavramının gövdesini oluşturan eril tahakkümün somutlaştığı tarihsel süreçteki temsil sorununa,³ siyahi kadınların da yaşadığı çifte ayrımcılık sebebiyle cızı da dahil ederek çoksesli müzik alanıyla sınırlandırmak suretiyle, müzikolojik bağlamda cinsiyet eşitsizliğine de vurgu yapılarak, bu alanda "ilk"lerle kırılmalara yol açan öncü kadınlara odaklanılarak yaklaşmıştır.

Üniversitelere benzer veriler, çoksesli müzik eğitiminin kalesi olan konservatuvarların tarihi için de geçerlidir. Örneğe, yazılı kaynaklarda müzik eğitime dair ulaşılan ilk kurumsal yapılar, *Schola Cantorum* adıyla 8. yüzyıl civarında İtalya-Roma'da kilise ayinlerindeki dini metinleri seslendirmek için sadece erkek çocuklarını koro şarkıcıları olarak yetiştirmek üzere kurulan okullardır. Çünkü kadın sesi dini gerekçelerle yasaktır ve müzik alanı da eşitsizlikler, değersizleştirmeler ve dahi sınıfsal ayrımlarla erken dönemlerden başlayarak dünyanın eril inşasına maruz kalır ve bu, gelenek adı altında yayılarak yüzyıllarca devam eder. Nitekim, kadınların sahneye çıkmasının yasak olduğu dönemlerde kadın sesi boşluğunu doldurmak üzere hadım edilen erkek çocukların soprano ve alto partilerini seslendirdiği "*castrato*" geleneği ortaya çıkar ve bu uygulama 16. yüzyıldan 18. yüzyıl sonlarına dek özellikle İtalya'da yaygınlaşarak, kilise koroları ve opera sahnelerinde kadınların yokluğuna/sayısız azlığına doğrudan bir yanıt olarak işlev görür.⁴

Yine de, tüm engellere rağmen, Bizans İmparatorluğu döneminde yönettiği manastırda ömrünce bestelediği ilahilerin ancak bir kısmına ulaşılabilen ilk kadın besteci Kassia⁵ (810-90) gibi, Avrupa müzik tarihinde kendisini profesyonel besteci olarak tanımladığı bilinen ve bestelediği madrigallerle ilk kez bir kadının çalışmalarına yönelik 1566'da Venedik'te basılan en eski vokal müzik kitabıyla (*Il Desiderio*), aynı zamanda lavta virtüözü ve döneminde

¹ Janice Kaplan. *Dâhi Kadınlar*. Kuraldışı Yayıncılık, 2020. s. 24.

² "Professor Susan Wollenberg - University of Oxford." Son güncelleme 5 Nisan 2022. <https://www.music.ox.ac.uk/people/professor-susan-wollenberg>

³ Sosyolojideki söylem analizi yaklaşımı da kuramsal olarak anlamın belirli güç ilişkileri içinde üretilip dolaşıma girdiğini gösterdiğinden, aynı yıllara denk gelen feminist teoriye paralel müzikoloji çalışmalarında kadınların temsil sorunu da müzik kurumları, eleştiri pratikleri ve tarih yazımı söylemlerinin ataerkil güç yapıları tarafından şekillendirilmesiyle kadınların konumunun sistematik olarak sınırlandırılması ve görünmezleştirilmesiyle ilişkilendirilir. (Bkz. Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*, Tr. A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books, 1972. s. 49-55.)

⁴ John Potter. *The Cambridge Companion to Singing*. Cambridge University Press, 2000. s. 45-7.

⁵ Diane Touliatos. "Kassia." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000040895>. (Erişim 23.01.2022).

kendisine pek çok eserde atıfta bulunulan ilk kadın besteci Maddalena Casulana⁶ (1544-90) gibi ve 1500'lerin erken İtalyan opera (*commedia dell'arte*) örnekleri ile 1576'da ilk profesyonel kadın başrol olarak sahneye çıkan Isabella Andreini⁷ (1562-1604) gibi, çeşitli kaynaklardan adeta cimbızlanarak bu çalışmada bahsedilecek olan öncü kadın müzisyenler artık neredeyse müzik tarihinde kopyala yapıştır halini alan başat literatürde hâlâ güncellenerek temsil edilmezler. Dolayısıyla, araştırmanın kaynakçasından da (ve parantez içi bkz. verilen ilave kaynaklarda) görüleceği üzere bu kadınların önemli bir kısmına da ancak akademik ortamda ve/veya kapalı devre veri tabanlarına erişim izniyle ulaşılabilirdiği ve yine kaynakçanın yaklaşık %80'ini oluşturan kadın araştırmacılar tarafından ortaya çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

16. yüzyıl itibarıyla bugünkü anlamda konservatuvarların kurulmaya başlanmasına karşın, kadınların konservatuvarlara kabul edilmesi Avrupa'nın belli başlı şehirlerinde önce gayri resmi sonra resmi olarak 19. yüzyıl sonları-20. yüzyıl başlarını bulur. Örneğe; 1843'te kurulan ve bünyesinde dönemin ünlü müzik insanlarını barındıran Almanya-Leipzig Konservatuvarı'nda bestecilik dersleri erkek öğrenciler için zorunluyken, yine nedeni belirsiz bir şekilde kadınlar bu bölümlerden uzak tutulur ve onlar için bestecilik eğitimi içermeyen kısaltılmış bir teori müfredatı uygulanır. Birkaç yıl sonra bu konservatuvarda öğrenim gören İngiliz besteci Ethel Smyth (1858-1944), 1877'de bestecilik derslerine girmesine izin verilen ilk kadın olarak, bu potansiyeli engelleyen 300 yıllık fırsat eşitsizliğine rağmen, 1902 tarihli *Der Wald* operası, 1883 tarihli New York Metropolitan Opera'da 1903'te sahnelenen ve 1926'da Oxford Üniversitesi'nden onursal doktora ünvanı alan ilk kadın besteci olmayı başarır.⁸

1920'ye kadar kadınların oy kullanma hakkına dahi sahip olmadığı "özgürlükler ülkesi" Amerika'da da, örneğe kuruluş tarihi 1636 olan Harvard Üniversitesi'nin ilk kez bir kadın tarih profesörü Helen Cam'ı (1885-1968) kadrolu öğretim üyesi ataması için 312 yıl geçer (1948).⁹ Amerika'daki konservatuvarlarda ise, hâlâ müzik eğitimi alan kadınların bestecilik derslerine girmesi, konser programlarında da kadın bestecilere ait eserlere yer verilmesi yıllar sonra ve yine az sayıda mümkün olabilmekte, benzer ayrımcılıklar orkestralarda da görülebilmektedir. Ulaşılabilen spesifik veriler bir sonraki başlık altında detaylandırılmıştır.

Her şeye rağmen, 19. yüzyılda artan eğitim olanaklarıyla kadınlar müzik alanında yükselmeyi sürdürerek, fırsat verildiğinde iki cinsiyet arasında başarılı olmak konusunda da herhangi bir fark olmadığını aradaki uçurumu hızla kapatarak ispatlarlar. Patriarkal sistemin erkeği etken, kadını edilgen kılan düzenini değiştirmek suretiyle, ikinci dalga feminizmin (kamusal alanda da eşitlik aktivizmi) katkısıyla tarih yazımında nihayet kadınlara da odaklanılarak yeni müzikoloji çalışmalarıyla birlikte, 1970'ler itibarıyla feminist müzikoloji alanında kadın müzisyenler sistematik olarak çalışılmaya başlanır. Ancak 2025 yılında müzikte kadınların temsili hâlâ yarı yarıya bir eşitlik algısı üzerinden oluşmamıştır.¹⁰ İşte bu çalışmadaki kadınlar da bu düzeni aşan avangartlar olarak, özellikle çoksesli müzik tarihi

⁶ Beatrice Pescerelli. "Madalena Casulana." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/45bb7035-178f-48c4-9fc8-d81ae9a14474/section/f99b968a-413f-4dc7-ab02-b40b2440897d#ch5> (Erişim 16.01.2022).

⁷ Gaetano Marrone. *Encyclopedia of Italian Literary Studies: A-J*. Taylor & Francis Publishing, 2007. s. 40.

⁸ Frank Howes. "Smyth, Dame Ethel Mary (1858-1944)." *Oxford Dictionary of National Biography*. <https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/odnb/9780192683120.001.0001/odnb-9780192683120-e-36173> (Erişim 26.01.2022).

⁹ "Helen M. Cam. (1885-1968)." *Women in World History: A Biographical Encyclopedia*. *Encyclopedia.com*. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/cam-helen-m-1885-1968> (Erişim: 5 Nisan 2022).

¹⁰ (Müzikte kadınların temsiliyetini güçlendirmek amacıyla, ilgili kurumsal yapı ve oluşumlarda ekonomik eşitsizlikleri de raporlayan ve cinsiyet dengesini gözetten anlaşmalara ilişkin manifesto için bkz. <https://www.keychange.eu/>)

retrospektifinde Avrupa, Amerika ve Türkiye’den alanlarındaki öncülükleriyle kendilerinden sonraki kuşaklara da model olmak suretiyle hemcinslerine yol açarak temsiliyet sorununu kıran ve tek taraflı bakış açısına meydan okuyan kadınlardır. Bu kadınların büyük çoğunluğunun birden fazla kategoriye paylaşmak suretiyle yaklaşık %40’ının bestecilik, %35’inin enstrümantalistlik, %20’sinin orkestra şefliği, %15’inin yazarlık ve akademisyenlik ve %10’unun da şarkıcılık yaptığı tespit edilmiştir. Böylece sadece müzik/oloji alanında ilklere imza atan öncü kadınların dahi, son yıllarda yapılan başka alanlardaki kadın çalışmalarında da ortaya çıkan ortalama %30’luk cam tavan barajı istatistiğini de zorladığı gözlemlenmiştir.¹¹ Ayrıca, alan özelinde Zeynep Gülçin Özkışi’nin önemli çalışmaları gibi birkaç örnek¹² dışında Türkçe literatür eksikliği de çarpıcı biçimde ortaya çıkmış olup, çoksesli müzik kapsamında yukarıda ortalama yüzdeleri verilen tüm alt alanlarda bahsedilecek olan öncü kadınların daha önce Türkçe literatürde bu kapsamda sistemli bir temsiliyetine de rastlanmamıştır.

Avrupa ve Amerika’da Müzikte Öncü Kadınlar

Avrupa’da çoksesli müzik alanında söz sahibi olan ancak yine nedeni bilinmeksizin kadınları bünyesine katmayan 1842 tarihli Viyana Filarmoni Orkestrası, 1910 tarihli Uluslararası Kadın Müzisyenler Birliği’nin (IAWM) çabaları ve Avusturya Parlamentosu’nun, kadın müzisyen yasağının son bulmaması halinde topluluğa para yardımını kesme ultimatomu sonucunda, 1997’den itibaren kadın müzisyenleri de almaya başlar.¹³ (Bkz. Anna Lelkes, Ursula Plaichinger, Albena Danailova)

Çok sesli müzik tarihinin literatürde öne çıkan üç yüzyıllık sürecini oluşturan 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar, girişte bahsedilen kadınlardan başka, isimleri 21. yüzyıla kadar ortaya çıkarılmayan öncü kadınlara Barok Dönem’den kronolojik olarak devam edildiğinde, opera besteleyen ve 1625 tarihli *La liberazione di Ruggiero dall’isola d’Alcina* operası ilk kez kendi ülkesi İtalya dışında, 1628’de Polonya’da sahnelenen ilk kadın besteci olan Francesca Caccini (1587-1641) gelir.¹⁴ Onu takiben, kadınların genellikle tarihte eserlerini ancak takma ve/veya erkek isimleriyle yayımlatabildiği bilindiğinden önem arzeden ve eserlerini kendi adıyla yayımlayan ilk kadın besteci Barbara Strozzi’dır (1619-77).¹⁵ Müzikte, özellikle de operada İtalya’nın başı çektiği dönemde, 1600’lerin ortalarında başlayan İngiliz operasında öne çıkan bir diğer kadın, 1705’te İngiltere’de ilk primadonna (operada baş kadın şarkıcı) Catherine Tofts (1685-1756) olur.¹⁶ İsveç Operası’nın ilk primadonnası ise 1773’te, aynı zamanda 1771 tarihli İsveç Kraliyet Müzik Akademisi’nin de 1782’de ilk kadın üyesi olan Elisabeth Olin’dır (1740-1878).¹⁷ Yine İtalya’da, Avusturyalı Marianna Martines (1744-1812), hiçbir resmi eğitimi olmamasına rağmen, kendi kendini yetiştirerek bestelediği *Dixit*

¹¹ (Bkz. European Institute for Gender Equality. *Gender balance in business and finance*. 2022.)

¹² (Bkz. Kadın ve Müzik, Ed. Şeyma Ersoy Çak & Ş. Şehvar Beşiroğlu. Milenyum Yayınları, 2017; Kadınlar Dünyayı Çalıyor Söylüyor, Ed. Özlem Doğu Varlı. Doğu Kitabevi, 2022 vd.)

¹³ Monique Buzzarte. “Advocacy: Vienna Philharmonic Orchestra.” *IAWM Journal* 3, no. 2 (June 1997): 3-8. International Alliance for Women in Music. <https://iawm.org/wp-content/uploads/journal-archives/Volume3-No2-June-1997-FINAL.pdf>. (Erişim 22.10.2025).

¹⁴ Karin Pendle. *Women & Music: A History*. 2nd Edition, Bloomington: Indiana University Press, 2001. s. 104.

¹⁵ Iris Kreiman. “Women Composers That We Might Have Forgotten (or Never Knew About).” 2019. <https://www.piano-composer-teacher-london.co.uk/post/women-composers-that-we-might-have-forgotten-or-never-knew-about> (Erişim 11.04.2025).

¹⁶ Olive Baldwin & Thelma Wilson. *The Harmonious Unfortunate: new light on Catherine Tofts*. *Cambridge Opera Journal*, 22(2), 217-234. 2010. <http://www.jstor.org/stable/41300510> (Erişim 26.01.2022).

¹⁷ Eva H. Ulvros. “Elisabeth Olin.” <https://skbl.se/en/article/ElisabethOlin> (Erişim 22.01.2022).

Dominus moteti ile, döneminde eşi benzeri görülmemiş biçimde, 1666 tarihli Bologna Filarmoni Akademisi (*Accademia Filarmonica di Bologna*) Müzisyenler ve Besteciler Topluluğu'na 1773'te onursal üye olarak kabul edilen, ayrıca genç kadınlar için bir şan okulu kurarak birçok başarılı öğrenci yetiştiren ilk kadın bestecidir.¹⁸ Maria Anna Mozart (1751-1829), döneminin tek kadın saray orkestra üyesi olan ancak babasının da kısıtlamalarıyla erkek kardeşinin gölgesinde bırakılan, eserleri bugüne ulaşamayan bir besteci ve dahi bir piyanisttir.¹⁹ Müzik tarihi yazımının ilk örneklerinin 1700'ler itibarıyla yayımına başlanmasından yıllar sonra, müzikte kadınların tarihi ile ilgili ilk yayını ise (*Encyclopédie des dames-Histoire de la musique*), yine bir kadın besteci ve yazar Sophie Bawr (1773-1860) 1823'te Fransa'da yapar.²⁰ Aynı dönemde Maria Szymanowska (1789-1831), 1822'de Rus Sarayı'ndaki ilk kadın piyanist ve Klasik Dönem konser piyanisti olarak profesyonel bir kariyer sürdüren ilk Polonyalı kadın piyanist ve bestecidir.²¹ İngiltere'de Lucy Philpot Anderson (1797-1878), 1813 tarihli *Philharmonic Society* konserlerinde 1822'de çalan ilk kadın piyanist ve Romantik Dönem bestecisi Beethoven'ın 1809 tarihli *Emperor* konçertosunu da 1830'da icra eden ilk piyanist olur.²² Fransa'da Louise Farrenc (1804-75) ise, Avrupa'da bir konservatuvarda (1842-Paris Konservatuarı) enstrüman profesörü olan ve erkek meslektaşlarıyla aynı maaşı almak için hakkını arayan ilk kadın piyanisttir.²³ Margaret Fuller (1810-50), 1840-46 yılları arasında *The Dial*, *New-York Tribune* gibi yayınlarda konser programları, müzisyenlerin sosyal statüleri, bilet fiyatları ve seyirci davranışları gibi üslup detaylarına ilişkin edebi müzik eleştirileri yazan ve 1628 tarihli Harvard Kütüphanesi'nden ancak 1840'larda yararlanmasına izin verilen ilk kadın muhabir olarak, Amerika'nın ilk tam zamanlı kadın müzik eleştirmeni olur.²⁴ Almanya'da Clara Schumann (1819-96), 1878'de Frankfurt Dr. Hoch's Konservatuarı'nın ilk kadın piyano öğretmenidir. Ayrıca, literatürde bu soyadı daha çok eşi ile karşılık bulsa da 1837'te Beethoven'ın 1806 tarihli *Appassionata* sonatı ile Romantik Dönem'de ilk kez ezberden performans sergileyerek zamanla resitalerde ezberden çalma geleneğinin standartlaşmasını sağlayan ve 1838'de Viyana İmparatorluğu'ndan virtüöz ünvanı alan ilk kadın müzisyendir. Böylece, konser piyanistlerinin repertuvar anlayışında da öncü olan ve turne sistemini de yaygınlaştıran ilk

¹⁸ Helene Wessely & Irving Godt. "Martínez, Marianne [Anna Katharina] von." *Grove Music Online*. Oxford University Press, 2001. <https://doi-org.libproxy.temple.edu/10.1093/gmo/9781561592630.article.17913> (Erişim 25.01.2021).

¹⁹ Ruth Halliwell. *The Mozart Family: Four Lives in a Social Context*. Oxford: Clarendon Press, 1998. s. 298.

²⁰ Ralph P Locke. "Bawr, (Alexandrine-) Sophie (Goury de Champgrand), Mme de." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000045513> (Erişim 26.01.2022).

²¹ Wanda Wilk. "An Outline History of Women Composers in Poland." *International Congress of Women in Music*, University of Southern California (Los Angeles, 1982). Revised and edited in 1997 by M. Pilatowicz. 2000. <https://polishmusic.usc.edu/research/publications/essays/wilk-wanda-history-of-women-composers/> (Erişim 12.03.2022).

²² W.H. Husk. Anderson [née Philpot], Lucy. *Grove Music Online*. 2001. <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000000864> (Erişim 13.01.2023).

²³ James R. Briscoe, ed. *New Historical Anthology of Music by Women*. Vol. 1. Bloomington: Indiana University Press, 2004. s. 171.

²⁴ Lars Helgert. "Criticism." *Grove Music Online*. 2014; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002256247> (Erişim 18.02.2022).

kadın piyanist ve besteci olur.²⁵ 19. yüzyılın sonunda vefat eden İngiliz Maria Lindsay (1827-98) ise, 1850'ler Londra'sında, *M. Lindsay's Songs* albümleriyle ticari başarıya ulaşan ilk kadın şarkı yazarı ve besteci olur.²⁶

19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken; Elfrida Andree (1841-1929), 1857'de İsveç'te ilk kadın organist, 1870'te oda müziği ve orkestra müziği besteleyen ilk kadın besteci ve 1897'de de senfoni orkestrası yöneten ilk kadın orkestra şefidir.²⁷ Julie Rive-King (1854-1937) ise, Amerika'da konser kariyeri yapan ilk kadın piyanisttir.²⁸ Fransa doğumlu İngiliz Maude Valerie White (1855-1937), Almanya ve İngiltere'nin 1848 tarihli nüfuzlu müzik ödülü olan Mendelssohn Bursu'nu 1879'da kazanan ilk kadın besteci olur.²⁹ Cecile Chaminade (1857-1944) ise, kendi ülkesi Fransa'da 1800'lerde verilmeye başlanan şeref nişanını (*Legion d'Honneur*) 1913'te alan ilk kadın bestecidir.³⁰ İngiliz Liza Lehmann (1862-1918), 1911'de Londra'da kurulan Kadın Müzisyenler Derneği'nin (*Society of Women Musicians*) ilk başkanı olur.³¹ Yine İngiltere'de Dora Bright (1862-1951), 1888'de bestelediği *Air and Variations for String Quartet* eseriyle 1822 tarihli *Royal Academy of Music*'te bestecilik dalında Sör Charles Lucas Madalyası'nı kazanan ilk kadın besteci ve 1890 tarihli Piyano ve Orkestra Fantazyası ile 1813 tarihli Londra Filarmoni Derneği'nden (*London Philharmonic Society*) 1892'de davet alarak, bir filarmoni derneği tarafından eseri seslendirilmek üzere davet alan ilk kadın besteci ve piyanisttir.³² Amerika'da ise Amy Beach (1867-1944), 1896 tarihli *Gaelic Symphony*'si ile senfoni besteleyen ilk Amerikalı kadın besteci olur ve 1925'te kurucularından olduğu Amerikalı Kadın Besteciler Derneği'nin de (*Society of American Women Composers*) ilk başkanı olur.³³ Çağdaşı Margaret Lang de (1867-1972), Dramatik Uvertürü ile 1893'te Boston Senfoni Orkestrası tarafından, kendi ülkesinde bir eseri orkestra programına dahil edilip icra edilen ilk Amerikalı kadın bestecidir.³⁴ Hollandalı Elisabeth Kuyper (1877-1953) ise, 1905'te Mendelssohn Bestecilik Ödülü alan ve Berlin Müzik Okulu'nda (*Hochschule für Musik*) 1908-

²⁵ Nancy B. Reich & Natasha Loges. "Schumann [née Wieck], Clara." *Grove Music Online*. 2021; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-90000380188> (Erişim 26.01.2022).

²⁶ Derek B. Scott. "Lindsay, Maria." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0002020215> (Erişim 06.01.2024).

²⁷ Eva Öhrström. "Andrée, Elfrida." *Grove Music Online*. 2001. <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000000885> (Erişim 13.01.2023).

²⁸ Judith Tick, Margaret Ericson & Ellen Koskoff. "Women in Music." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000052554> (Erişim 30.12.2021).

²⁹ Sophie Fuller. "White, Maude Valérie." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000030212> (Erişim 26.01.2022).

³⁰ Marcia J. Citron. "Chaminade, Cécile." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000005388> (Erişim 26.01.2022).

³¹ Judith, "Women in music." *Grove Music Online*. 2001; (Bkz. Dipnot 28)

³² Sophie Fuller. "Bright [Knatchbull], Dora." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000045631> (Erişim 26.01.2022).

³³ Adrienne F. Block & E. Douglas Bomberger. Beach [Cheney], Amy Marcy. *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002248268> (Erişim 26.01.2022).

³⁴ Adrienne F. Block, A. "Lang, Margaret Ruthven." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000046126> (Erişim 26.01.2022).

20 arasında teori ve bestecilik eğitmenliği yapan ilk kadın besteci ve orkestra şefidir.³⁵ Amerikalı Mabel Daniels (1878-1971), 1846 tarihli Almanya-Münih Royal Konservatuarı'nda 1902'de teori dersi öğrencisi olan ilk kadın besteci ve orkestra şefi olur.³⁶ Maria Luisa Sepulveda (1883-1958) ise, Şili'de 1850 tarihli *Santiago Conservatorio Nacional de Música*'dan 1918'de konservatuvar bestecilik mezuniyeti alan ilk kadın bestecidir.³⁷ Hırvatistan'da Dora Pejacevic (1885-1923), 1917'de Fa diyez minör Senfoni'sinin müzik bilimciler tarafından Hırvat müziğinin ilk modern senfonisi kabul edilmesi ile Hırvat müziğini senfonik olarak besteleyen ilk kadın besteci olur.³⁸ Portekizli Guilhermina Suggia (1885-1950), yine neden diye sorulmadan kadın çellistlerin küçümsendiği dönemde tabuları yıkarak, çelloyu mesleki bir kariyer olarak icra eden, tarihi 1740'lara dayanan Gewandhaus orkestra konserlerinde, 1902'de düzenli ve birinci çellist olarak yer alan en genç solist, ayrıca diva olarak adlandırılan ve bu ayrıcalığa sahip olan ilk kadın müzisyendir.³⁹ Amerikalı Ma Rainey (1886-1939), 1920'ler itibarıyla sahnede *blues* söyleyen ilk kadın vokalisttir.⁴⁰ İngiliz Ethel Leginska (1886-1970) ise, Amerika'da 1878 tarihli New York Senfoni Orkestrası'nı 1932'de yöneten ilk kadın orkestra şefi, 1935'te kendi operasını (*Gale*) yöneten ilk kadın besteci ve orkestra şefi, ayrıca annelikle birlikte mesleği yürütmenin zorlukları hakkında basına konuşan ilk kadın müzisyen olur.⁴¹ Rebecca Clarke (1886-1979), 1883 tarihli *Royal College of Music*'in 1907'deki ilk kadın öğrencisi ve 1912'de İngiltere'de viyolacı ve besteci olarak profesyonel olan ilk kadın müzisyendir.⁴² Florence Price (1887-1953), senfoni besteleyen ve 1920'lerde Amerika'da siyahi besteciler için başlatılan bestecilik yarışması *Wanamaker*'da 1932'de birinci olan 1. No.lu Mi minör Senfoni'si ile, 1993'te eseri Amerika'da bir orkestra tarafından (1891 tarihli Chicago Senfoni Orkestrası) seslendirilen ilk siyahi kadın besteci olur.⁴³ Marion Eugenie Bauer (1887-1955) ise, 1923 tarihli New York Üniversitesi (NYU) Müzik Bölümü'nün 1926-51 arasında ilk kadın öğretim üyesi olarak, beşlilerin üst üste dizilmesine dayalı *quintal harmony* tekniğiyle deneyler yapan ve 1926 tarihli *Sun Splendor* solo piyano eseri ile (Aaron Copland'ın müziğini de etkileyen) ilk Amerikalı bestecilerdendir.⁴⁴ Yine Amerika'da, 1924 tarihli Curtis Müzik

³⁵ Helen Metzelaar. "Kuyper, Elisabeth." *Grove Music Online*. 2021; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000048117> (Erişim 03.10.2022).

³⁶ Michele Edwards. "Daniels, Mabel Wheeler." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000007177> (Erişim 26.01.2022).

³⁷ Raquel B. Valderrama. "Sepúlveda (Maira), María Luisa." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0002021324> (Erişim 13.01.2024).

³⁸ "Dora Pejačević: The Matriarch of Croatian Composers." *Unknown Composers*. Son güncelleme 14 Ocak 2022. <https://unknowncomposers.org/2019/05/18/dora-pejacevic-the-matriarch-of-croatian-composers/>

³⁹ Anita Mercier. *Guilhermina Suggia: Cellist*. Ashgate, ISBN 978-0-7546-6169-6. 2008. s. 9, 24, 53.

⁴⁰ Joachim E. Berendt. *Caz kitabı: Ragtime'dan fusion ve sonrasına*. Çev. Neşe Ozan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003. s. 438.

⁴¹ Jane M. Bowers & Judith Tick. (Ed.) *Women Making Music. The Western Art. Tradition, 1150-1950*. University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1987. s. 355.

⁴² Liane Curtis. "Clarke [Friskin], Rebecca." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000044728> (Erişim 28.01.2022).

⁴³ Rae L. Brown. "Price [née Smith], Florence Bea(trice)." *Grove Music Online*. 2020; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-90000367402> (Erişim 28.01.2022).

⁴⁴ "Guide to the Marion Eugenie Bauer." Son güncelleme 08 Eylül 2025 https://findingaids.library.nyu.edu/archives/mc_3/

Enstitüsü'nün (*Curtis Institute of Music*) ilk dekanı, 1924-31 yılları arasında müzik eğitimcisi Grace Harriet Spofford (1887-1974) olur.⁴⁵ Çağdaşı Nadia Boulanger (1887-1979) Fransa'da, yetiştirdiği öğrencileri arasında Astor Piazzola, Daniel Barenboim, Aaron Copland, Elliot Carter, Philip Glass, Quincy Jones, Virgil Thomson, İdil Biret ve Ulvi Cemal Erkin gibi önemli isimlerin bulunduğu, 1920'ler itibarıyla Paris *Ecole Normale de Musique*'in ilk hocalarından; ve pek çok önemli orkestrayı örnekse, Amerika'da 1881 tarihli Boston Senfoni ile 1842 tarihli New York Filarmoni orkestralarını 1925'te, Avrupa'da da 1932 tarihli Londra Filarmoni Orkestrası'nı 1936'da yöneten ilk kadın orkestra şefi ve bestecidir.⁴⁶ Aynı dönemde, Sophie Drinker (1888-1967) *Music and Women: The Story of Women in Their Relation to Music* (1948) kitabıyla müzikolojiyi kadın çalışmaları bağlamında metodolojik olarak ele alan Amerikalı ilk kadın müzikolog olur.⁴⁷ Mamie Smith (1891-1946) ise, Amerika'da 1920'de ilk *blues* kaydını yapan siyahi şarkıcıdır.⁴⁸ Yine Fransa'da Germaine Tailleferre (1892-1983), dönemin kompleks yapısına karşı daha sade bir müzik anlayışını savunan Fransız Altıları (*Les Six*) besteciler grubunun tek kadın üyesidir.⁴⁹ Diğer taraftan, yukarıda bahsedilen Nadia Boulanger'in kızkardeşi Lili Boulanger de (1893-1918), Fransa'da 1663'te Kraliyet tarafından verilmeye başlanan *Grand Prix de Rome* sanat bursunu, bestelediği *Faust et Helene* Kantat'ı ile 1913'te kazanan ilk kadın bestecidir.⁵⁰ Ebba Sundstrom (1896-1963), Amerika'da Kadınlar Senfoni Orkestrası'nı yöneten ilk kadın orkestra şefi olur (1930-Chicago).⁵¹ Çağdaşı Minna Lederman ise (1896-1995), Amerika'da 20. yüzyıl bestecileri hakkında ilk süreli yayın olan 1924 tarihli *League of Composers' Review* (1925'te *Modern Music* adıyla değiştirilen) dergisinin editörüdür.⁵² Marian Anderson da (1897-1993), hem Amerikalı plak şirketi *Victor Talking Machine Company* ile 1923'te siyahi ilahiler kaydeden ilk kişi, hem de 1955'te Metropolitan Opera sahnesine çıkan ilk siyahi solist ve sanatıyla insan hakları ve eşitlik mücadelesine katkılarından ötürü, 1984'te New York-Eleanor Roosevelt İnsan Hakları Ödülü'nü alan ilk kişidir.⁵³

20. yüzyılın başı itibarıyla, yüzyılın önde gelen Amerikalı Neo-Romantik besteciler grubu arasındaki tek kadın besteci Elinor Remick Warren (1900-91) olur.⁵⁴ Cornelia Schroeder-Auerbach (1900-97), 19. yüzyılda akademik bir disiplin olarak resmileşen müzikoloji

⁴⁵ Barbara Sicherman & Carol. H. Green. *Notable American Women: The Modern Period: A Biographical Dictionary*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press, 1980. s. 656.

⁴⁶ Caroline Potter. "Boulanger, (Juliette) Nadia." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000003705> (Erişim 28.01.2022).

⁴⁷ "Sophie Drinker Institut" Son güncelleme 8 Eylül 2025. <https://www.sophie-drinker-institut.de/startseite>

⁴⁸ Paul Oliver. "Smith [née Robinson], Mamie." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000041390> (Erişim 19.09.2022).

⁴⁹ Leonile Rosentsiel. "Germaine Tailleferre." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/historical-anthology-of-music-by-women/section/5882aabe-99e7-47f5-afa6-46ecfb1007f0#ch25> (Erişim 16.01.2022).

⁵⁰ Annegret Fauser & Orledge Robert. "Boulanger, (Marie-Juliette Olga) Lili." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000003704> (Erişim 28.01.2022).

⁵¹ Ruth De Young. "Ebba Sundstrom: A Musical Figure of Rare Quality." *Chicago Sunday Tribune*, 98. chicagotribune.newspapers.com/clip/14094123/ebba_sundstrom_1935 (Erişim 17.03.2022).

⁵² *Grove Music Online*, "Criticism" maddesi. (Bkz. Dipnot 24)

⁵³ Max de Schauensee & Marti Newland. "Anderson, Marian." *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002240043> (Erişim 31.03.2022). & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

⁵⁴ Christine Ammer. *Unsung: A History of Women in American Music*. Century edition. Portland: Amadeus Press, 2001. s. 163.

alanında, 1928'de doktora yapan ilk kadındır.⁵⁵ Ruth Crawford Seeger (1901-53), Amerika'da 1925'te verilmeye başlanan *Guggenheim* bestecilik bursunu 1930'da alan ilk kadın bestecidir.⁵⁶ Dolly Jones (1902-75) ise, ilk caz bant kaydının 1917'de yapıldığı Amerika'da, 1926'da solo albüm kaydı yapan (*When/That Creole Band*) ilk kadın caz trompetçisidir.⁵⁷ Çağdaşı Hollanda asıllı Amerikalı Antonia Brico (1902-89), 1882 tarihli Berlin Filarmoni Orkestrası'nı 1930'da yöneten ilk kadın orkestra şefi, 1934'te New York Kadınlar Senfoni Orkestrası kurucusu, New York Filarmoni Orkestrası'nı 1938'de yöneten ilk kadın orkestra şefi ve Bach Derneği (1941) ile Kadınlar Yaylı Çalgılar Topluluğu'nun kurucusu olur.⁵⁸ Marguerite Vivian Hood (1903-92), Amerika'da 1914 tarihli Müzik Eğitimcileri Dergisi'nin (*Music Educators Journal*) başkanlığına 1949'da atanan ilk kadın editördür.⁵⁹ Edna Phillips (1907-2003), Amerika'da bir senfoni orkestrasına (1900-Philadelphia) 1930'da üye olan ilk kadın, arpisttir.⁶⁰ Ethel Stark da (1910-2012), Amerikan radyolarında 1934'te solist olarak program yapan ilk Kanadalı kadın kemancı, 1940'ta Montreal Kadınlar Senfoni Orkestrası'nın (*Montreal Women's Symphony Orchestra*) kurucusu ve bu orkestrayla 1891 tarihli *Carnegie Hall*'de 1947'de sahneye çıkan ilk Kanadalı kadın orkestra şefi olur.⁶¹ Vitezslava Kapralova (1915-40) ise, 15 yaşında 1919 tarihli Çekya-Brno Konservatuvarı'na girip, kurum tarihinde çift anadal (bestecilik ve orkestra şefliği) programını bitiren ilk kadındır.⁶² Billie Holiday (1915-59), Amerika'da tamamı beyazlardan oluşan bir müzik grubuyla çalışan ilk siyahi kadın müzisyendir (1938).⁶³ Veronika Dudarova (1916-2009), 1943 tarihli Moskova Devlet Senfoni Orkestrası'nı 1960-90 yılları arasında yöneterek, Avrupa'da en uzun süre orkestra yöneten ilk kadın orkestra şefidir.⁶⁴ Helen Kotas (1916-2000), Amerikan orkestralarında bakır üflemlerli çalgılarda korno çalan ilk kadın olur. (1941-47, Chicago Senfoni Orkestrası).⁶⁵ Eleanor Aller (1917-95) ise, 1923 tarihli Amerikan film yapım şirketi *Warner Bros. Studio* Orkestrası'nın baş çellisti olarak

⁵⁵ Nele Hertling. "Cornelia Schröder-Auerbach." In *Lexicon of Persecuted Musicians of the Nazi Era*, edited by Claudia Maurer Zenck and Peter Petersen. Hamburg: Universität Hamburg, 2012. https://www.lexm.uni-hamburg.de/object/lexm_lexmperson_00001629 (Erişim 31.03.2022).

⁵⁶ Judith Tick. "Ruth Crawford Seeger." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/historical-anthology-of-music-by-women/section/f5ee8c0e-9a64-4498-a08e-44678c14dfee#ch26> (Erişim 28.01.2022).

⁵⁷ Jonas Westover. "Jones, Dolly." *Grove Music Online*. 2015; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002275896> (Erişim 28.01.2022).

⁵⁸ Carol Neuls-Bates & Anya Laurence. "Brico, Antonia." *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002248487> (Erişim 28.01.2022).

⁵⁹ Sondra W. Howe. *Women Music Educators in the United States: A History*. Scarecrow Press, Inc., 2014. s. 123.

⁶⁰ Mary S. Welsh. *One Woman in A Hundred: Edna Phillips And the Philadelphia Orchestra*. Urbana: University of Illinois Press. 2014. s. 13-14.

⁶¹ Maria N. Rachwal. *From Kitchen to Carnegie Hall: Ethel Stark and the Montreal Women's Symphony Orchestra*. Toronto: Second Story Press, 2015. s. 16.

⁶² Karla Hartl. "The Power of Advocacy: The Case of Vítězslava Kaprálová." *Journal of Czech and Slovak Music* 27 (2018): 4-32. <http://www.kapralova.org/LIFE.htm> (Erişim 15.01.2022).

⁶³ Malak Monir & Jessica Durando. "100 Facts About Billie Holiday's Life and Legacy." *USA Today*. 2015. <https://www.usatoday.com/story/news/nation-now/2015/04/07/billie-holiday-birth-anniversary-100/25357845/> (Erişim 16.01.2024).

⁶⁴ Veronika B. Dudarova. "Women in World History: A Biographical Encyclopedia." *Encyclopedia.com*. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dudarova-veronika-borisovna-1916> (Erişim 01.03.2022).

⁶⁵ Heather L Thayer. *Helen Kotas: A Female Pioneer in Major U.S. Orchestras*. Doktora tezi, University of North Texas. 2011. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc68053/m1/60/> (Erişim 14.03.2022). s. 10, 17, 20.

görev alan ilk kadındır (1936-72).⁶⁶ Margaret Hillis (1921-98), dokuz *Grammy* ödüllü, 1957'de Chicago Senfoni Korosu'nun kurucusu ve Amerika'da düzenli olarak büyük senfoni orkestrası yöneten ilk kadın orkestra şefidir (1957-94).⁶⁷ Janet Knaap (1922-2010), 1885 tarihli Yale Üniversitesi Müzik Okulu'nun ilk kadın müzikoloğu (1958-63) ve 1934 tarihli Amerikan Müzikoloji Derneği'nin ilk kadın başkanıdır (1975).⁶⁸ Daha önce bahsi geçen, Montreal Kadınlar Senfoni Orkestrası üyesi klarnetçi Violet Louise Grant (1923-2022), Kanada'da bir orkestradaki ilk siyahi kadın müzisyen olur (1943).⁶⁹ Dorothy Donegan (1924-98), *Chicago Orchestra Hall*'de 1943'te sahneye çıkarak, Amerika'da bir konser salonunda sahneye çıkan ilk Afrikalı-Amerikalı caz piyanistidir.⁷⁰ Sarah Caldwell (1924-2006), 1976'da *La Traviata* ile Amerika Metropolitan Opera Orkestrası'nı yöneten ilk kadın orkestra şefi olur.⁷¹ Melba Liston (1926-1999) ise, Amerika'da erkeklerden oluşan herhangi bir orkestrada (1940-1960) piyano dışında bir enstrüman (trombon) çalan ilk kadın müzisyendir.⁷² Cobi Narita (1926-), 1976 tarihli ilk New York Kadınlar Caz Festivali'nin yapımcısıdır.⁷³ Constance Weldon (1932-2020), Amerika'da bir orkestrada tuba çalan ilk kadındır (1955-Boston).⁷⁴ Nina Simone (1933-2003), 1905 tarihli Amerika-Juilliard Müzik Okulu'ndan 1950'de burs alan ilk siyahi kadın öğrenci ve müziği ile Amerika'da siyahi özgürlük mücadelesinin önemli bir aktivisti olarak 1966'da Caz Kültür Ödülü alan ilk kadın müzisyendir.⁷⁵ Bir başka Amerikalı Vivian Adelberg Rudow (1936-) ise, Fransa-Bourges 14. Uluslararası Müzik Yarışması'nı (*Concours Internationaux de Musique*) 1986'da birincilikle kazanan ilk Amerikalı kadın bestecidir.⁷⁶ Yine Amerikalı Judith Somogi (1937-88), 1943 tarihli *New York City Opera*'yı 1974'te yöneten ilk kadın orkestra şefi (1974) ve 1792 tarihli büyük İtalyan Opera Binası Venedik *Teatro La Fenice*'de 1984'te orkestra şefliği yapan ilk kadın olur.⁷⁷

⁶⁶ Margaret Campbell. "Aller, Eleanor." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000042211> (Erişim 13.01.2024).

⁶⁷ Allan Kozinn. "Margaret Hillis, 76, Conductor; Led Chicago Symphony Chorus." *The New York Times*, Section D, 1998. <https://www.nytimes.com/1998/02/06/arts/margaret-hillis-76-conductor-led-chicago-symphony-chorus.html> (Erişim 18.03.2022).

⁶⁸ Paula Morgan. "Knapp, Janet." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000015181> (Erişim 15.12.2022).

⁶⁹ Rachwal, *From Kitchen to Carnegie Hall: Ethel Stark and the Montreal Women's Symphony Orchestra*, s. 128. (Bkz. Dipnot 61)

⁷⁰ Wilma Dobie. "Dorothy Donegan Did It Her Way: Fans Loved but Critics Belittled." 1998. <http://www.jazzhouse.org/gone/lastpost2.php3?edit=920665948> (Erişim 31.12.2022). & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

⁷¹ Daniel Kessler. *Sarah Caldwell: The First Woman of Opera*. Lanham, MD: Scarecrow Press, 2008. s. 127.

⁷² Leslie Gourse. *Madame Jazz: Contemporary Women Instrumentalists*. New York: Oxford University Press, 1995. s. 20.

⁷³ Sherrie Tucker. "Women in Jazz." *Grove Music Online*. 2003; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-2000730100> (Erişim 05.01.2022).

⁷⁴ Julia Carmel. "Constance Weldon, Pioneering Virtuoso of the Tuba, Dies at 88." *The New York Times*, 7 Eylül 2020. <https://www.nytimes.com/2020/09/07/arts/music/constance-weldon-dead.html> (Erişim 14.03.2022).

⁷⁵ Nina Simone & Stephen Cleary. *I Put A Spell On You*. Pantheon Books, 1992. s. 39 & Garbus, Liz. (Director). (2015). & *What happened, Miss Simone?* [Documentary] USA: Netflix.

⁷⁶ Judith, "Women in music." *Grove Music Online*. 2001; (Bkz. Dipnot 28)

⁷⁷ "Somogi, Judith (1937-1988)." *Women in World History: A Biographical Encyclopedia*. Encyclopedia.com. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/somogi-judith-1937-1988> (Erişim 13.01.2024).

21. yüzyıl itibarıyla, yakın dönemde vefat eden ve/veya yaşayan öncülerden Amerikalı Joan Tower (1938-), 1987 tarihli *Silver Ladders* bestesi ile *Grawemeyer* Müzik Ödülü'nü 1990'da kazanan ilk kadın besteci olur.⁷⁸ Yine Amerikalı Ellen Taaffe Zwilich (1939-), Juilliard Müzik Okulu'nda 1975'te bestecilik alanında doktora yapan ve ilk senfonisi ile 1943 tarihli *Pulitzer* Müzik Ödülü'nü 1983'te kazanan ilk kadın bestecidir.⁷⁹ Macar Arpist Anna Lelkes (1939-), bölümün başında da bahsedilen, kurulduğu 1842 yılından beri dünyanın en iyilerinden kabul edilen Viyana Filarmoni Orkestrası'na, uluslararası protestolardan sonra tarihinde ilk kez 1997'de orkestraya katılan ilk kadın müzisyendir.⁸⁰ Yeni Zelanda asıllı İngiliz Gillian Weir (1941-) ise, İngiltere'de 1864 tarihli *Council of the Royal College of Organists*'e (Kraliyet Organistler Koleji Konseyi) 1977'de seçilen ilk kadın, sanata olağanüstü katkılarından dolayı *Turnovsky* Vakfı ödülünü 1985'te alan ilk müzisyen ve *Royal College of Organists*'in (Kraliyet Organistler Koleji) 1994'te ilk kadın başkanı olur.⁸¹ Amerikalı Deborah Borda (1949-), 1990'larda New York Filarmoni Orkestrası'nın ilk kadın icra kurulu başkanı olur.⁸² Finlandiyalı Kaija Saariaho (1952-2023) ise, 2000 tarihli *L'amour de loin* operası, Metropolitan Opera'da 113 yıldan sonra (Bkz. Ethel Smyth) 2016'da sahnelenen ilk kadın bestecidir.⁸³ Amerikalı JoAnn Falletta (1954-), 1779 tarihi *Nationaltheater* Mannheim Orkestrası'nı 1992'de yöneten ilk kadın orkestra şefidir.⁸⁴ İsviçreli Madeleine Carruzzo (1956-) da, Berlin Filarmoni Orkestrası'na kuruluşundan 100 sene sonra giren (1982) ilk kadın kemancıdır.⁸⁵ Amerikalı Marin Alsop (1956-), 1989 tarihli Kraliyet Filarmoni Derneği Ödülü'nü (*Royal Philharmonic Society's Award*) 2003'te orkestra şefliği alanında alan ilk kadın, 1981 tarihli *MacArthur* Bursu'nu 2005'te alan ilk orkestra şefi, 1888 tarihli Amsterdam *Concertgebouw* Orkestrası'nın 2006'ta ilk kadın orkestra şefi, 1916 tarihli Baltimore Senfoni Orkestrası'nın 2007'de ilk kadın müzik direktörü ve 1969 tarihli Viyana Radyo Senfoni Orkestrası'nın 2018'de ilk kadın direktörü olur.⁸⁶ Yine Amerikalı Sharon Isbin (1956-), Kanada-Toronto 1975 Gitar Yarışması birincisi, Juilliard Müzik Okulu 1989 tarihli Gitar Bölümü kurucu başkanı, New York Filarmoni Orkestrası'nın gitarla ilk kaydı olan ve CD'si ile en iyi klasik albüm dalında 2005'te *Grammy* Ödülü alan gitaristidir.⁸⁷ Meslektaşları İran kökenli Amerikalı Lily Afshar (1960-2023) da, 1901 tarihli Florida Eyalet Üniversitesi Müzik

⁷⁸ Bruce Duffie. 2001. "Composer Joan Tower." *New Music Connoisseur Magazine*, Spring 2001 (revised February 2006). <http://www.bruceDuffie.com/tower.html> (Erişim 22.01.2022).

⁷⁹ K. Robert Schwarz. "Zwilich, Ellen Taaffe." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000042478> (Erişim 22.01.2022).

⁸⁰ Viki Holton & Fiona E. Dent. *Women in Business*. Palgrave MacMillan, 2016. s. 164.

⁸¹ Ian Carson. "Weir, Dame Gillian." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000030053> (Erişim 13.01.2024).

⁸² "Deborah Borda." Son güncelleme 23 Ekim 2024. <https://dallasopera.org/biography/deborah-borda/>

⁸³ Anthony Tommasini (2 Aralık 2016). "Review: A Newly Relevant L'Amour de Loin at the Met". *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2016/12/02/arts/music/review-met-opera-amour-de-loin-kaija-saariaho.html> (Erişim 03.03.2022).

⁸⁴ Charles Barber & Jose A. Bowen. "Falletta, JoAnn." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000044630> (Erişim 23.12.2022).

⁸⁵ "Philharmoniker, Berliner. Madeleine Carruzzo.". Son güncelleme 25 Aralık 2022. <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/orchestra/musician/madeleine-carruzzo/>

⁸⁶ "Marin Alsop - Biography." Son güncelleme 3 Mart 2022. <https://www.marinalsop.com/biography/>

⁸⁷ "Sharon Isbin - Faculty Profile." *The Juilliard School*. Son güncelleme 18 Nisan 2022. <https://www.juilliard.edu/music/faculty/isbin-sharon>

Bölümü'nden gitar performansı alanında 1989'da doktora derecesi alan ilk kadın gitaristtir.⁸⁸ İngiliz Rachel Portman (1960-), hem 1935'ten beri en iyi müzik dalında verilen *Oscar* Akademi Ödülü'nü 1996'da alan, hem de 1949'dan beri verilen *Emmy* Ödülü'nü 2005'te en iyi film müziği dalında alan ilk kadın bestecidir.⁸⁹ Avustralyalı Simone Young (1961-), 1898 tarihli Viyana *Volksoper*'de [Halk Operası] 1992'de, 1869 tarihli *Staatsoper* [Devlet Operası] ile Paris Opera-Bastille'de 1993'te ve Münih *Staatsoper* orkestralarını 1995'te yöneten ilk kadın orkestra şefidir.⁹⁰ Amerikalı Anne Manson (1961-), Viyana Filarmoni Orkestrası'nı (o zamanki adıyla Salzburg Festival Orkestrası) 1994'te yöneten ilk kadın orkestra şefidir. (Aslında, 1935'te Viyana Filarmoni Orkestrası'nın tamamı erkeklerden oluşan üyeleri tarafından İsveçli orkestra şefi Carmen Studer'in (1907-1987) ta ki biraz önce bahsi geçen Simone Young 2005'te aynı orkestrayı yönetene dek, orkestrayı yönetmesi yine neden olduğu belirtilmeksizin engellenmiştir.)⁹¹ Anne Midgette (1965-), 1851 tarihli *The New York Times*'da 2001-07 arası ve halen *Post*'ta olmak üzere, opera ve çağdaş besteciler hakkındaki uzmanlık alanıyla, özellikle sosyal medyanın modern eleştiri üzerindeki önemine vurgu yaparak, Amerikan gazetelerinde 21. yüzyılda düzenli olarak klasik müzik eleştirisi yazan ilk kadın müzik eleştirmeni olur.⁹² Amerikalı Terri Lyne Carrington (1965-), en iyi enstrümantal caz albümü dalında 2013'te *Grammy* Ödülü kazanan ilk kadın caz davulcusudur.⁹³ Yine Amerikalı Trina Shoemaker (1965-), en iyi düzenlenmiş albüm dalında 1998'de *Grammy* Ödülü kazanan ilk kadın ses mühendisi olur.⁹⁴ Afrikalı-Amerikalı Jeri Lynne Johnson (1972-), 2005'te aldığı Taki Alsop Bursu'yla (Bkz. Dipnot 120) uluslararası orkestra şefliği bursu alan ve Avrupa ve Amerika'da orkestra yöneten ilk siyahi kadın orkestra şefidir.⁹⁵ Ursula Plaichinger (1976-), 2003'te Viyana Filarmoni Orkestrası'na giren ilk kadın viyolacıdır.⁹⁶ Keza Bulgar Albena Danailova da (1972-), 2011'de Viyana Filarmoni Orkestrası'nın ilk kadın başkembancısı olur.⁹⁷ Amerikalı Carol Jantsch (1985-), Philadelphia Orkestrası'nın en genç üyesi ve Amerika'da 76 yıl aradan sonra (Bkz. Edna Phillips), 2006'da bir orkestrada tuba çalan tek kadın olur.⁹⁸ Avusturyalı Karin Bonelli (1989-) ise, 2012'de

⁸⁸ M. Rusty Jones. "Afshar, Lily." *Grove Music Online*. 2012; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002226927> (Erişim 13.01.2024). & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

⁸⁹ David Kershaw & Nathan Platte. "Portman, Rachel." *Grove Music Online*. 2020; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-3000000208> (Erişim 05.04.2022). & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

⁹⁰ Carol Neuls-Bates & Richard Wigmore. "Young, Simone." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-0000046066> (Erişim 16.01.2022).

⁹¹ Michele J. Edwards. "Manson, Anne." *Grove Music Online*. 2016; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/om-o-9781561592630-e-1002289035> (Erişim 06.01.2024).

⁹² *Grove Music Online*, "Criticism" maddesi. (Bkz. Dipnot 24)

⁹³ "Terri Lyne Carrington - Biography." Son güncelleme 21 Aralık 2022. <https://www.terrilynecarrington.com/bio>

⁹⁴ Julie C. Dunbar. 2010. *Women, Music, Culture: An Introduction*. New York: Taylor & Francis. ISBN 978-0415875622. s. 304.

⁹⁵ "Jeryllynne Johnson - About Jeri." Son güncelleme 21 Eylül 2022. <https://www.jeryllynnejohnson.com/about-jeri>

⁹⁶ Kate Hamori. "Women & The Orchestra." 2021. <https://classicalmusicindy.org/women-the-orchestra/> (Erişim 25.01.2022).

⁹⁷ Holton & Dent. *Women in Business*. s. 164.

⁹⁸ Ilana Zacks. "Artist Profile: Carol Jantsch, First Woman to Hold a Principal Tuba Chair in a Major U.S. Orchestra." *Yale Daily News*, 2021. <https://yaledailynews.com/blog/2021/03/11/artist-profile-carol-jantsch-first-woman-to-hold-a-principal-tuba-chair-in-a-major-us-orchestra/> (Erişim 12.03.2022).

Viyana Devlet Opera ve 2015'te Filarmoni Orkestraları Üflemeli Çalgılar Bölümü'nde görev alan ilk kadın, flütisttir.⁹⁹

Türkiye'de Çoksesli Müzikte Öncü Kadınlar

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Türkiye'de son iki yüzyılda çoksesli müzikte öncü olan kadınlara ilk olarak; Estonya kökenli Sylvia Tobias (1908-85), 1933'te Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın ilk kadın üyesi olur ve 1936 tarihli Ankara Devlet Konservatuvarı'nın ilk arp eğitimcisi.¹⁰⁰ Türkiye'nin ilk kadın konser piyanisti, 1843 tarihli Leipzig Konservatuvarı'nın 1932 mezunu ve dünyaca ünlü piyanist Fazıl Say'ın da hocası olan Ferhunde Erkin (1909-2007)'dir.¹⁰¹ Semiha Berksoy (1910-2004), önce hocası Nimet Vahid Hanımla birlikte, Cumhuriyet Türkiyesinde sahneye çıktığı bilinen ilk kadın opera sanatçıları (1929) olurlar, sonra kendisi Berlin'de sahneye çıkan ilk Türk (*Ariadne*-1939) ve Türkiye'deki ilk profesyonel opera temsili *Tosca*'nın başrolü olur (1941).¹⁰² İlk kuşak Türk besteciler arasında bilinen ilk kadın besteci, Berlin Yüksek Müzik Akademisi'nde okuyan, ilk konserini Berlin Radyosu'nda veren ve ilk plak kaydını Prag'da yapan Nazife Güran'dır (1921-93).¹⁰³ Sevinç Tevs (1926-76), Türkiye'nin ilk kadın caz vokalistidir.¹⁰⁴ Leyla Gencer (1928-2008), 1778 tarihli İtalyan *La Scala* Operası'nın *La Diva Turca* (Türk Diva)'sı olarak 1957'de sahneye çıkan ilk Türk opera sanatçısıdır.¹⁰⁵ Türkiye'nin ilk kadın müzikologlarından Filiz Ali (1937-), CRR Konser Salonu'nun (o zamanki adıyla İstanbul Belediyesi Konser Salonu-1989) ilk genel sanat yönetmeni olur.¹⁰⁶ Nilüfer Verdi (1956-), Türkiye'nin ilk kadın caz piyanistidir.¹⁰⁷ Perihan Önder Ridder (1960-), Türkiye'de bir konservatuvarda (Ankara Devlet Konservatuvarı) Bestecilik Bölümü'ne 1974'te giren ilk kadın bestecidir.¹⁰⁸ İnci Özgül (1960-), Türkiye'nin ilk kadın orkestra şefidir (1988).¹⁰⁹ Selen Gülün (1972-), burslu gittiği 1945 tarihli *Berklee College of Music*'te Caz Besteciliği

⁹⁹ "Musician Bios. *The Vienna Philharmonic Society*." Son güncelleme 25 Ocak 2022. <https://www.viennaphilharmonicsociety.org/music/bios>

¹⁰⁰ Ersin Antep. (2017). Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası: Çoksesliliğin Belgesel Tarihi. Elma Yayınevi, Ankara. s. 269.

¹⁰¹ "Ferhunde Erkin Resmî Web Sitesi / Yaşam Öyküsü." Son güncelleme 30 Ocak 2022. <http://www.ferhundeerkin.com/yasam-oykusu.htm> & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

¹⁰² "Semiha Berksoy Müzesi." Son güncelleme 9 Mart 2022. <http://www.semihaberksaymuzesi.com/semiha-berksoy> & "Atatürk Ansiklopedisi - Semiha Cenap Berksoy (1910-2004)." <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/semiha-cenap-berksoy-1910-2004/>

¹⁰³ Münir N. Beken. "Güran, Nazife." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000049697> (Erişim 03.03.2022). & Bkz. Kaynakça: Karaol, 2024.

¹⁰⁴ Gökhan Akçura. (1998, Ocak-Şubat-Mart). Türk jazz'ının anası Sevinç Tevs. *Jazz, Blues, Emprovize Müzik Dergisi*, 9, 53-55.

¹⁰⁵ Rodolfo Celletti & Valeria P. Gualerzi. "Gencer [Ceyrekçil], (Ayşe) Leyla." *Grove MusicOnline*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000010853> (Erişim 03.03.2022).

¹⁰⁶ Nilay Örnek. "Nasıl Olunur: Filiz Ali." *Podcast*. <https://open.spotify.com/episode/1g6sRLD8HDetzNhbscdUt?si=5a2da6f1208545b0> (Erişim 27.04.2023).

¹⁰⁷ Deniz İlbi. "Türkiye'de Enstrüman Çalan Kadın Caz Müzisyenleri: Toplumsal Cinsiyet Söyleşileri 1, Piyanist Nilüfer Verdi." *Cazkolik*, 14 Temmuz 2020. <https://cazkolik.com/icerik/turkiye%E2%80%99de-enstruman-calan-kadin-caz-muzisyenleri--toplumsal-cinsiyet-soylesileri-1--piyanist-nilufer-verdi#> (Erişim 03.03.2022).

¹⁰⁸ Esra Şahin & Duygu Küçük. Türkiye'de Batı Müziği Kadın Bestecileri: Cumhuriyetle Birlikte Görünür Olmak. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Kadın Özel Sayısı), 249-261. 2017.

¹⁰⁹ Gökçe Uygun. "Tarih Yazan Kadınlar-36." *Gazete Kadıköy*. 2021. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/yazi-dizisi/tarih-yazan-kadinlar-36> (Erişim 04.03.2022).

Bölümü'nde, kendi döneminde bestecilik derslerindeki tek kadın öğrenci olur. Gülün, Berklee'de o dönem (1996-98) %10 civarında olan kadın öğrenci sayısının 2020'ler itibarıyla %30'lara çıktığını ve ilk kadın ve müzik organizasyon komitesinde yer aldığı Japonya'daki kadın müzisyen sayısının da benzer oranlarda olduğunu belirtmiştir.¹¹⁰ İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı mezunu Pınar Toprak (1980-), Amerika'da *Captain Marvel* (2019) film müziklerini besteleyen ilk kadın bestecidir.¹¹¹ Eda And (1988-), Almanya'nın en önemli caz orkestralarından, 1987'de resmileşen adıyla *NDR (Nord-Deutscher Rundfunk) Bigband* ile 2016'da çalışan ilk Türk kadın müzisyen olur.¹¹² Hande Küden (1992-), bir önceki başlık altında da bahsi geçen ve kuruluş tarihinden 48 yıl sonra ilk kez bir kadın orkestra şefi tarafından yönetilen (Bkz. Antonia Brico) ve 100 sene sonra ilk kez bir kadın keman sanatçısının girdiği (Bkz. Madeleine Carruzzo) Berlin Filarmoni Orkestrası'na 2019'da yine kemanıyla giren ilk Türk kadın müzisyendir.¹¹³ Nil Venditti (1995-), İstanbul CRR Konser Salonu Senfoni Orkestrası'nın ilk daimî kadın orkestra şefi olur (2024-25).¹¹⁴

Sonuç Yerine

Bu çalışmada, çoksesli müzik tarihinin gelişiminde öncü olan ve alan dağılım sıklığına göre kadın besteci, enstrümantalist (piyano, arp, keman, viyola, çello, gitar, tuba, trompet, korno, trombon, klarnet, flüt, davul), orkestra şefi, operacı, caz vokalisti, müzikolog, yazar, eleştirmen, dernek başkanı, üniversite bölüm başkanı, dekan, akademisyen, editör, festival yapımcısı ve ses mühendisi; feminist müzikoloji bağlamında değerlendirilmiştir. Müzik tarihi yazımı kadar erkeklerin denetiminde gerçekleştirilen müzik eğitimi de, girişte bahsedilen feminist müzik eleştirilerinin işaret etmesiyle, 20. yüzyılın sonlarına doğru felsefi dayanaklarını yeniden düşünmeye ve müfredatını gözden geçirmeye başlar. Teorik ve akademik tartışmalar sürerken, Amerika'da müzik eğitiminde kadın bestecilerin müfredata dahil edilmesi bağlamında yapılan en erken ve uygulamalı çalışma olarak Roberta Lamb'ın 1987 tarihli çalışması¹¹⁵ bu alanda klasikleşmiş bir referans olarak kabul edilir ve devamında daha pek çok alanda kadınların müzikte temsiliyetinin tartışıldığı feminist müzikoloji çalışmaları, bir kısmının bu çalışmada da referans verildiği üzere, artarak devam eder.¹¹⁶ Tarih yazımının çoğunlukla erkeklerin üretimleri üzerinden kurgulandığı ve kadınların farklı evrelerdeki katkılarının göz ardı edildiği hâlâ gözlemlendiğinden bu çalışma, çoğunlukla son beş yılda erişilen literatür taramasıyla, 9. yüzyıldan 21. yüzyıla Avrupa,

¹¹⁰ Muzaffer Çorlu. "Caz Besteciliği ve Müzikte Cinsiyet Ayrımı." [Podcast]. *Açık Radyo*. <https://acikradyo.com.tr/podcast/232422> (Erişim 01.02.2022).

¹¹¹ Maddy Shaw Roberts. "Pınar Toprak: Everything you need to know about Marvel's first female composer." 13 March 2019; https://www.classicfm.com/discover-music/periods-genres/film-tv/pinar-toprak-captain-marvel-composer/?utm_source=chatgpt.com (Erişim 25.01.2021).

¹¹² Deniz İlbi. "Eda And ile Müzik Dünyası Üzerine (Interview with Pianist/Composer Eda And)," *Andante*, 2017. <https://www.andante.com.tr/tr/7161/Eda-And-ile-Muzik-Dunyasi-uzerine> (Erişim 15.12.2022).

¹¹³ "Berlin Filarmoni'deki İlk Türk Keman Sanatçısı Hande Küden: 'Çok Şanslıydım ki Çok İyi Bir Öğretmene Denk Geldim.'" *Hitit Üniversitesi Haberler*. <https://www.hitit.edu.tr/Haberler/2021/3/9/berlin-filarmoni-deki-ilk-turk-keman-sanatcisi-hande-kuden-cok-sansliydim-ki-cok-iyi-bir-ogretmene-denk-geldim> (Erişim 20.01.2022).

¹¹⁴ "CRR Konser Salonu - Etkinlikler." Son güncelleme 18 Mart 2025. <https://crrkonsersalonu.ibb.istanbul/Home/Events?categoryId=2&CRRLang=tr-TR>

¹¹⁵ (Bkz. Roberta Lamb, "Including Women Composers in Music Curricula: Development of Creative Strategies for the General Music Class, Grades 5-8" Ed.D. diss., Columbia University, Teachers College, 1987.)

¹¹⁶ (Bkz. Susan McClary, *Reshaping a Discipline: Musicology and Feminism in the 1990s*, Feminist Studies 19, no. 2 (1993): 399-423.; ve çalışmada bahsi geçen Sophie Drinker, Ellen Koskoff, Nancy B. Reich, Marcia Citron vd.)

Amerika ve Türkiye Cumhuriyeti'nde çoksesli müzik tarihinde öne çıkan ve uluslararası ölçekte tanınan öncü kadınlardan oluşturulmuştur. Kadınların çoksesli müzik tarihindeki konumlarının toplumsal cinsiyet rolleriyle yakından bağlantısı sebebiyle, çalışmada kadınların içinde bulundukları toplumsal bağlam, eğitim olanakları, konser ve yayın hayatına katılım koşulları da mevcut kurumların tarihte varoluşlarıyla, kadınların dahil edilmesi arasındaki zamansal ve sayısal farklarla da örneklendirilerek tartışılmış, kadınların çoksesli müzik tarihinde görünür kılınması¹¹⁷ ve Türkçe literatürde bu konuda derli toplu bir kaynak sunulması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın, müzikoloji ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının kesişim alanına katkı sağlayacağı, ayrıca Türkiye'de müzik ve kadın çalışmaları alanındaki öğrenci ve araştırmacılar için de bir başvuru kaynağı olacağı düşünülmektedir.

Amerikalı sanat tarihçisi Linda Nochlin (1931-2017), 1971 tarihli "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?" (*Why Have There Been No Great Women Artists?*) ironik sorusuyla başlıkladığı çalışmasında, kadın sanatçıların temsiliyetinin kurumların niteliği ve yasaklamaları sebebiyle zorlaştığını ortaya çıkarmış,¹¹⁸ bu çalışmada da ulaşılabildiği ölçüde kurumların kuruluş tarihleri ile kadınların yer bulabildiği tarihler arasındaki uçuruma dikkat çekilmiştir. Dahası, çalışmada da defaatle bilinmezliği sorgulanan bu vb. "neden"ler yerine, neredeyse maksatlı bir seçimle süregelen "Neden hiç kadın ... yok?" türevli dogmatik soruların mânâsızlığı mevcut kanıtlarla çürütüldüğünden, çalışmadaki tarihsel verilerden de anlaşılacağı gibi; "Neden kadın sanatçıların eserlerinin sahnelenmesi için neredeyse bir asır geçmesi gerekti?" ve/veya "Neden kadınların müzik eğitimi alması ve profesyonel olması yüzyıllarca engellendi? ya da "Neden başarıda cinsiyetin önemi olmadığını anlaşılması için orkestra müzisyenliğinde paravan ayrımıyla seçmeler yapılması ve ilginç bir bulgu olarak kadınların daha başarılı olduğunun ortaya çıkması gerekti?"¹¹⁹ gibi sorularla kalıplaşmış zihniyetin ötesine geçilmelidir. Dolayısıyla bu çalışmada, başka bir müzik tarihi yazımını, müzikolojik bakışla avangart kadınlarla sınırlandırmanın sebebi de, büyük çoğunlukla belli başlı erkekler etrafında şekillenen tarihsel müzikoloji alanında da, müzik ve kadın çalışmaları gibi araştırma konularını da kapsayan sosyal tarihçilik yönteminden hareketle, tarih yazımının gereği olan dönemsel sınıflandırmaya dahil ederek, müzik tarihine öncülük eden kadınları odağa almaktır. Bugün hâlâ görece eril çerçevede gayri bilimsel yaklaşımlara rastlamak mümkün olduğundan, önceden yapılanlara eleştirel bir biçimde, yeni tarihsel paradigmalarla müzikolojik tarih yazımını ayrıntılı bulgularla genişletip kapsayıcı bir hale getirebilmek de mümkün olabilecektir. Müzik alanındaki kadınları metne dayalı müzikolojinin konusu olarak çalışmanın bir diğer gerekliliği de, müzik tarihinde kadınlar söz konusu olduğunda, yüzlerce yıllık uçurumu hızla kapatan bunca bulguya karşın, "bir"lerden çok "sıfır"ların görünürlüğüne prim verilmiş olunmasıdır. Oysa, eğitim hayal gücünü kısıtladığında bir çeşit beyin yıkamaya

¹¹⁷ Örneke, çalışmada bahsi geçen Terri Lyne Carrington tarafından küratörlüğü yapılan 2022 tarihli *New Standards: 101 Lead Sheets by Women Composers* projesi de kadınların görünürlüğü meselesine caz müzisyenleri özelinde önemli bir katkı sağlar. Kitap ve ona eşlik eden bir albümden oluşan bu proje öğrenciler, eğitimciler ve profesyoneller tarafından yaygın şekilde kullanılan geleneksel caz standartları repertuarına zenginleştirici bir alternatiftir. Toplam 101 eseri içeren bu koleksiyon, caz tarihinde uzun süre göz ardı edilen isimlerden köklü figürlere ve yükselen bestecilere kadar geniş ve çeşitli bir kadın besteci grubunun çalışmalarını görünür kılmaktadır. (Katkısı için toplumsal cinsiyet & caz araştırmacısı Deniz İlbi'ye teşekkürler)

¹¹⁸ Linda Nochlin. *Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?* Çev. Ahu Antmen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008. s. 56.

¹¹⁹ Claudia Goldin & Cecilia Rouse. "Orchestrating Impartiality: The Impact of 'Blind' Auditions on Female Musicians," *American Economic Review* 90, no. 4 (Eylül 2000): 715-741, s. 720.

dönüşebildiğinden, özgürce düşünmek, sorgulamak, şüphe etmek ve hayal kurmak hatta belki de en önemlisi hata yapmaya olanak vermek her türlü eğitimin önemli bir parçasıdır.¹²⁰

Cinsiyetler üzerinden yapılan genellemelerle kadın ve/veya erkek olmak tek bir stereotipe indirgenemediği gibi, kadın-erkek olmanın getirdiği farklı özellikler yokmuş gibi davranılarak da cinsiyete dayalı eşitsizliğin çözül(e)mediği, zira fiziksel cinsiyet farkları ile birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplum tarafından dayatılan hatta norm(al) kabul edilen cinsiyetlerden bağımsız bireysel farkların kabulüyle olabileceğidir. Erkekler göre tasarlanmış bir dünyada, iddiaları çürüten bulgulara rağmen, yanlı ve önyargılı datalara sıkıştırılarak, yukarıda bahsedilen Maria Anna Mozart ve Clara Schumann kadar; kocasına ait olduğu zannedilen kimi eserlerin, el yazmalarının yıllarca incelendiği adli-müzikoloji çalışmalarıyla Anna Magdalena Bach'a (1701-1760) ait olabileceği iddiaları gibi,¹²¹ *F.Mendelssohn* imzası karıştırılarak eserlerinin kardeşi Felix'e atfedildiği Fanny Mendelssohn (1805-1847) gibi ve kocasının evliliklerine karşılık bir daha beste yapmaması için sözleşme imzalattığı Alma Mahler (1879-1964) gibi yine müzik dünyasından babaları, erkek kardeşleri ve/veya kocalarından mütevellit müzik tarihinde nispeten daha görünür oldukları varsayılan yetenekli ve yaratıcı kadın müzisyenlerin "bile" karşılaştıkları yasaklar ve "rağmen" başarılar dahi başat literatürde yer almaları için pek yeterli olmazken, erkek "yakın"larından bağımsız tek başına var olabilenlerin de görece "az" ve hatta "yok" sayıldıkları ortadadır. Tam anlamıyla bir cinsiyet eşitliğine erişim için sadece yüzyıllar öncesinden değil, yaşayan kadınlar üzerinden de rol modellerin bugün ve geleceğin potansiyel kimlik inşasına etkisi göz önünde bulundurularak, eğitim ve iş hayatındaki engelleri kaldırıp fırsat eşitliğine dönüştürerek, bu çalışmanın araştırma problemi ve amacına bağlı olarak mevcut müzik tarihi yazımının ötesine geçilmesi önermesi ivedilikle değerlendirildiğinde, önce var olan düzene tersinden bir okuma sağlamasıyla, müzik tarihini biraz da yalnız kadınlar çerçevesinde inceleyerek, merkezsiz tarihçilik anlayışıyla taksonomilerden bağımsız bir yazım da geçmişi tamir ederek şekillenecek olan yakın gelecekte mümkün olabilecektir. Kurumsallaşmış "resmi" tarih denilen kurgusal yapının getirdiği özgür düşünme güçlüğü, kadınları yazmayanlar yüzünden onları gerçekten yok sandığından, asıl geç kalınan 21. yüzyılda hâlâ tüm dünyada ve her alanda cinsiyet eşitliğini sağlama mücadelesi vermektir. Dolayısıyla, müzik tarihinde de sadece kadınların gündeme getirilmesinin ötesinde tarih yazımı yeniden ele alınarak kavramsal çerçevenin derinleştirilmesi gerekmektedir. Kadınların çalışmalarının niteliği kadar tarihte kadınların nasıl konumlandırıl(ama)dığı ve temsiliyeti konusundaki çelişki de yine ve yeniden yapılandırılması gereken bir alandır.

Daha milattan önce anaerkil topluluklardaki kadınların eşitlikçi konumunun, bu çalışmada tartışmaya girilemeyecek olan, feodal ve soy bazlı özne saiklerle değiştirilmesiyle başlayan erkek egemen düzen tarafından büyük bir kırılma oluşturularak yoksaymalarla bugünlere dek gelindiği bilinmektedir.¹²² Kadınların tarihine dair yaratılan hafızasızlık hasebiyle de, müzik tarihinin müzikolojik açıdan dönemlere ayrılışı model alınarak bu çalışmada yer verilen alanında "ilk"leri başaran öncü kadınların, çoksesli müziğin tarihsel gelişim sürecinin görece Avrupa'da süregelmesine karşın, yaklaşık %15'i de Türkiye'den

¹²⁰ Örnekse, çalışmada bahsi geçen orkestra şefi Marin Alsop 2021 tarihli *The Conductor* belgeselinde (bkz. Kaynakça) erkekler ağının yüzyıllardır varlığına dem vurarak, kadınlar ağının da oluşturulması gerekliliğiyle 2002'de kurduğu orkestra şefliği bursundan (*Taki Alsop Conducting Fellowship*) bahsederken, özellikle kadınların başarısız olma fırsatına da sahip olması gerektiğini vurgulayarak, "...sorun şu ki; kadınlara yalnızca tek bir fırsat verirseniz, başarısız [dahi] olamazlar! Bu bursun bir kısmı başarısız da olabilmeleri için birçok fırsat yaratmaya çalışmaktır..." diye ekler.

¹²¹ (Bkz. Martin Jarvis. *Written by Mrs Bach: The amazing discovery that shocked the music world*. Australia: ABC Books, 2011.)

¹²² Merlin Stone, *When God Was a Woman*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1978. s.10-11.

olmuştur. İsimlerin çoğunlukla Avrupa ve Amerika'dan olması hem çoksesli müzik alanı özelindeki yaklaşımla hem de yazılı kayıt altına alma geleneğinin biraz da bu coğrafyada Avrupa coğrafyasına göre sonradan olmasından da kaynaklanmaktadır. Pekâlâ müzikteki bilgi birikiminin de yalnız erkekleri merkeze alarak aktarılması daha fazla söz konusu olamayacağına göre, bu çalışmaya sığdırılamayan kadınlara ait bilgiler de gelecek araştırmalarla yaşamsal kodlara er ya da geç işlenmek durumundadır. Ayrıca, gelecek planları için önce geçmişe dair izler olması gerektiğinden, hafızada olmayanın gelecekte de olamayağı düsturundan hareketle, hakikat sonrası denen bu çağda, bilgi akışının düzensizliği ve girişte bahsi geçen söylem analizi kuramındaki gibi lisanın da düşüncenin yansıtıcısı olduğuna binaen dil ve düşünce etkileşimindeki hiyerarşik ve cinsiyetçi kodlar sebebiyle de, söz konusu kadınların temsiliyeti olduğunda, kadınlar birçok alanda yeterince temsil edilememiştir. Doğum-ölüm tarihleri ve/yahut tam isimleri belirsiz ve bilgileri doğrulanamamış olan kadınlar kronolojik konsepti bozmamak için dışarıda bırakılmasına karşın, literatürde "100 büyük besteci" vb. gibi yayınlar daima erkekler üzerinden olduğundan, klişeleşmiş ifadeleri özellikle yineleyerek, basmakalıplaşmış bakış açısına aynı yerden vurgu yaparak ("öncü kadınlar") dikkat çekilmek istenmiş ve kaynak erişiminin güçlüğüne karşın çoksesli müzik alanında, dahil edilemeyenlere rağmen, sadece ilkleri gerçekleştiren 100'ün üstünde öncü kadına erişilebilmiştir. Haliyle, açılan yolu yürümeye devam eden sayısız kadın da tarih yazımında yer buldukça gerçek bir cinsiyet eşitliği %50'lere dayandırılabilir. Dolayısıyla, artık kadınlara birer ikişer isimle tarihe serpiştirilen "numunelik" gözüyle bakılamayacağından, sadece "güçlü" erkeklerin yazıldığı manipülatif tarih anlatısının acilen terkiyle, sistematik ayrımcılığın toplumsal etkileri de paradigma değişikliğini şart koştuğundan, tarihsel eşitsizliği yaratan patriarkal anlayış da er ya da geç yaşamın dualitesine uygun konumlanmak durumundadır.

Kaynakça

- Akçura, Gökhan. "Türk Cazının Anası Sevinç Tevs." *Jazz, Blues, Emprovize Müzik Dergisi* 9 (1998, Ocak-Şubat-Mart): 53-55.
- Ammer, Christine. *Unsung: A History of Women in American Music*. Century edition. Portland: Amadeus Press, 2001.
- Antep, Ersin. *Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası: Çoksesliliğin Belgesel Tarihi*. Ankara: Elma Yayınları, 2017.
- Anthony Tommasini. "Review: A Newly Relevant L'Amour de Loin at the Met." *The New York Times*, 2 Aralık 2016. <https://www.nytimes.com/2016/12/02/arts/music/review-met-opera-amour-de-loin-kaija-saariaho.html> (Erişim 03.03.2023).
- "Atatürk Ansiklopedisi - Semiha Cenap Berksoy (1910-2004)." Son güncelleme 9 Mart 2022. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/semiha-cenap-berksoy-1910-2004/>
- Baldwin, Olive & Thelma Wilson. "The Harmonious Unfortunate: New Light on Catherine Tofts." *Cambridge Opera Journal* 22, no. 2 (2010): 217-234. <http://www.jstor.org/stable/41300510> (Erişim 26.01.2022).
- Barber, Charles & José A. Bowen. "Falletta, JoAnn." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000044630> (Erişim 23.12.2022).
- Beken, Münir Nurettin. "Güran, Nazife." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000049697> (Erişim 03.03.2022).

- "Berlin Filarmoni'deki İlk Türk Keman Sanatçısı Hande Küden: 'Çok Şanslıydım ki Çok İyi Bir Öğretmene Denk Geldim.'" *Hitit Üniversitesi Haberler*. <https://www.hitit.edu.tr/Haberler/2021/3/9/berlin-filarmoni-deki-ilk-turk-keman-sanatcisi-hande-kuden-cok-sansliydim-ki-cok-iyi-bir-ogretmene-denkgeldim> (Erişim 20.01.2022).
- Block, Adrienne Fried & E. Douglas Bomberger. "Beach [Cheney], Amy Marcy." *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002248268> (Erişim 26.01.2022).
- Block, Adrienne Fried. "Lang, Margaret Ruthven." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000046126> (Erişim 26.01.2022).
- Bowers, Jane M & Judith Tick. (Ed.) *Women Making Music. The Western Art. Tradition, 1150-1950*. University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1987.
- Briscoe, James R., ed. *New Historical Anthology of Music by Women*. Vol. 1. Bloomington: Indiana University Press, 2004.
- Brown, Rae Linda. "Price [née Smith], Florence Bea(trice)." *Grove Music Online*. 2020; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-90000367402> (Erişim 28.01.2022).
- Buzzarte, Monique. "Advocacy: Vienna Philharmonic Orchestra." *IAWM Journal* 3, no. 2 (June 1997): 3-8. International Alliance for Women in Music. <https://iawm.org/wp-content/uploads/journal-archives/Volume3-No2-June-1997-FINAL.pdf>. (Erişim 22.10.2025).
- "Cam, Helen M. (1885-1968)." *Women in World History: A Biographical Encyclopedia*. *Encyclopedia.com*. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/cam-helen-m-1885-1968> (Erişim: 5 Nisan 2022).
- Campbell, Margaret. "Aller, Eleanor." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000042211> (Erişim 13.01.2024).
- Carmel, Julia. "Constance Weldon, Pioneering Virtuoso of the Tuba, Dies at 88." *The New York Times*, 7 Eylül 2020. <https://www.nytimes.com/2020/09/07/arts/music/constance-weldon-dead.html> (Erişim 14.03.2022).
- Carson, Ian. "Weir, Dame Gillian." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000030053> (Erişim 13.01.2024).
- Celletti, Rodolfo & Valeria Pregliasco Gualerzi. "Gencer [Ceyrekgil], (Ayşe) Leyla." *Grove MusicOnline*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000010853> (Erişim 03.03.2022).
- Citron, Marcia J. "Chaminade, Cécile." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000005388> (Erişim 26.01.2022).
- Curtis, Liane. "Clarke [Friskin], Rebecca." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000044728> (Erişim 28.01.2022).

- “CRR Konser Salonu - Etkinlikler.” Son güncelleme 18 Mart 2025.
<https://crrkonsersalonu.ibb.istanbul/Home/Events?categoryId=2&CRRLang=tr-TR>
- Çorlu, Muzaffer. “Caz Besteciliği ve Müzikte Cinsiyet Ayrımı.” [Podcast]. *Açık Radyo*.
<https://acikradyo.com.tr/podcast/232422> (Erişim 01.02.2022).
- “Deborah Borda.” Son güncelleme 23 Ekim 2024.
<https://dallasopera.org/biography/deborah-borda/>
- De Young, Ruth. “Ebba Sundstrom: A Musical Figure of Rare Quality.” *Chicago Sunday Tribune*, 98. chicagotribune.newspapers.com/clip/14094123/ebba_sundstrom_1935 (Erişim 17.03.2022).
- Dobie, Wilma. “Dorothy Donegan Did It Her Way: Fans Loved but Critics Belittled.” 1998.
<http://www.jazzhouse.org/gone/lastpost2.php37?edit=920665948> (Erişim 31.12.2022).
- “Dora Pejačević: The Matriarch of Croatian Composers.” *Unknown Composers*. Son güncelleme 14 Ocak 2022. <https://unknowncomposers.org/2019/05/18/dora-pejacevic-the-matriarch-of-croatian-composers/>
- Dudarova, Veronika Borisovna. “Women in World History: A Biographical Encyclopedia.” *Encyclopedia.com*. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dudarova-veronika-borisovna-1916> (Erişim 01.03.2022).
- Duffie, Bruce. “Composer Joan Tower.” *New Music Connoisseur Magazine*, Spring 2001 (revised February 2006). <http://www.bruceDuffie.com/tower.html> (Erişim 22.01.2022).
- Dunbar, Julie C. *Women, Music, Culture: An Introduction*. New York: Taylor & Francis. 2010. ISBN 978-0415875622.
- Edwards, J. Michele. “Daniels, Mabel Wheeler.” *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000007177> (Erişim 26.01.2022).
- Edwards, J. Michele. “Manson, Anne.” *Grove Music Online*. 2016; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002289035> (Erişim 06.01.2024).
- Fausser, Annegret & Robert Orledge “Boulanger, (Marie-Juliette Olga) Lili.” *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000003704> (Erişim 28.01.2022).
- “Ferhunde Erkin Resmî Web Sitesi / Yaşam Öyküsü.” Son güncelleme 30 Ocak 2022.
<http://www.ferhundeerkin.com/yasam-oykusu.htm>
- Fuller, Sophie. “Bright [Knatchbull], Dora.” *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000045631> (Erişim 26.01.2022).
- Fuller, Sophie. “White, Maude Valérie.” *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000030212> (Erişim 26.01.2022).
- Garbus, Liz. (Director). *What Happened, Miss Simone?* Documentary. USA: Netflix, 2015.
- Goldin, Claudia & Cecilia Rouse. “Orchestrating Impartiality: The Impact of ‘Blind’ Auditions on Female Musicians.” *American Economic Review* 90 (4): 715-741. 2000.
<https://doi.org/10.1257/aer.90.4.715>.

- Gourse, Leslie. *Madame Jazz: Contemporary Women Instrumentalists*. New York: Oxford University Press, 1995.
- "Guide to the Marion Eugenie Bauer." Son güncelleme 08 Eylül 2025 https://findingaids.library.nyu.edu/archives/mc_3/
- Halliwell, Ruth. *The Mozart Family: Four Lives in a Social Context*. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- Hamori, Kate. "Women & The Orchestra." 2021. <https://classicalmusicindy.org/women-the-orchestra/> (Erişim 25.01.2022).
- Hartl, Karla. "The Power of Advocacy: The Case of Vítězslava Kaprálová." *Journal of Czech and Slovak Music* 27 (2018): 4-32. <http://www.kapralova.org/LIFE.htm> (Erişim 15.01.2022).
- Helgert, Lars. "Criticism." *Grove Music Online*. 2014; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002256247> (Erişim 18.02.2022).
- Hertling, Nele. "Cornelia Schröder-Auerbach." In *Lexicon of Persecuted Musicians of the Nazi Era*, edited by Claudia Maurer Zenck and Peter Petersen. Hamburg: Universität Hamburg, 2012. https://www.lexm.uni-hamburg.de/object/lexm_lexmperson_00001629 (Erişim 31.03.2022).
- Holton, Viki & Dent, Fiona Elsa. *Women in Business*. Palgrave MacMillan, 2016.
- Howe, Sondra Wieland. *Women Music Educators in the United States: A History*. Scarecrow Press, Inc., 2014.
- Howes, Frank. "Smyth, Dame Ethel Mary (1858-1944)." *Oxford Dictionary of National Biography*. <https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/odnb/9780192683120.001.0001/odnb-9780192683120-e-36173> (Erişim 26.01.2022).
- Husk, W. H. "Anderson [née Philpot], Lucy." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000000864> (Erişim 13.01.2023).
- İlbi, Deniz. "Türkiye'de Enstrüman Çalan Kadın Caz Müzisyenleri: Toplumsal Cinsiyet Söyleşileri 1, Piyanist Nilüfer Verdi." *Cazkolik*, 14 Temmuz 2020. <https://cazkolik.com/icerik/turkiye%E2%80%99de-enstruman-calan-kadin-caz-muzisyenleri--toplumsal-cinsiyet-soylesileri-1--piyanist-nilufer-verdi#> (Erişim 03.03.2022).
- İlbi, Deniz. "Eda And ile Müzik Dünyası Üzerine (Interview with Pianist/Composer Eda And)," *Andante*, 2017. <https://www.andante.com.tr/tr/7161/Eda-And-ile-Muzik-Dunyasi-uzerine> (Erişim 15.12.2022).
- "Jerilynne Johnson - About Jeri." Son güncelleme 21 Eylül 2022. <https://www.jerilynnejohnson.com/about-jeri>
- Joachim E. Berendt. *Caz kitabı: Ragtime'dan fusion ve sonrasına*. Çev. Neşe Ozan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Jones, M. Rusty. "Afshar, Lily." *Grove Music Online*. 2012; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002226927> (Erişim 13.01.2024).
- Kaplan, Janice. *Dâhi Kadınlar*. Kuraldışı Yayıncılık, 2020.

- Karaol, Esra. "Yeni Başlayanlara Klasik Müzik Bonus 4: Müzik ve Toplumsal Cinsiyet." [Podcast] https://open.spotify.com/episode/1erScIkGHAdxIybH5A6vO5?si=eGBhNLkhQhiEPyUOVYP_iQ (Erişim 04.03.2024).
- Kershaw, David & Nathan Platte. "Portman, Rachel." *Grove Music Online*. 2020; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-3000000208> (Erişim 05.04.2022).
- Kessler, D. *Sarah Caldwell: The First Woman of Opera*. Lanham, MD: Scarecrow Press, 2008.
- Kozinn, A. "Margaret Hillis, 76, Conductor; Led Chicago Symphony Chorus." *The New York Times*, Section D, 1998. <https://www.nytimes.com/1998/02/06/arts/margaret-hillis-76-conductor-led-chicago-symphony-chorus.html> (Erişim 18.03.2022).
- Kreiman, Iris. "Women Composers That We Might Have Forgotten (or Never Knew About)." 2019. <https://www.piano-composer-teacher-london.co.uk/post/women-composers-that-we-might-have-forgotten-or-never-knew-about> (Erişim 11.04.2025).
- Locke, Ralph P. "Bawr, (Alexandrine-) Sophie (Goury de Champgrand), Mme de." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000045513> (Erişim 26.01.2022).
- "Marin Alsop - Biography." Son güncelleme 3 Mart 2022. <https://www.marinalsop.com/biography/>
- Marrone, Gaetano. *Encyclopedia of Italian Literary Studies: A-J*. Taylor & Francis Publishing, 2007.
- Mercier, Anita. *Guilhermina Suggia: Cellist*. Farnham: Ashgate. ISBN 978-0-7546-6169-6. 2008.
- Metzelaar, Helen. "Kuyper, Elisabeth." *Grove Music Online*. 2021; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000048117> (Erişim 03.10.2022).
- Monir, M., ve Jessica Durando. "100 Facts About Billie Holiday's Life and Legacy." *USA Today*. 2015. <https://www.usatoday.com/story/news/nation-now/2015/04/07/billie-holiday-birth-anniversary-100/25357845/> (Erişim 16.01.2024).
- Morgan, Paula. "Knapp, Janet." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000015181> (Erişim 15.12.2022).
- "Musician Bios. *The Vienna Philharmonic Society*." Son güncelleme 25 Ocak 2022. <https://www.viennaphilharmonicsociety.org/music/bios>
- Neuls-Bates, Carol & Anya Laurence. "Brico, Antonia." *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002248487> (Erişim 28.01.2022).
- Neuls-Bates, Carol & Richard Wigmore. "Young, Simone." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000046066> (Erişim 16.01.2022).
- Nochlin, Linda. *Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?* Çev. Ahu Antmen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

- Oliver, Paul. "Smith [née Robinson], Mamie." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000041390> (Erişim 19.09.2022).
- Öhrström, Eva. "Andrée, Elfrida." *Grove Music Online*. 2001. <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000000885> (Erişim 13.01.2023).
- Örnek, Nilay. "Nasıl Olunur: Filiz Ali." [Podcast]. <https://open.spotify.com/episode/1g6sRLD8HDetzNhiscdUt?si=5a2da6f1208545b0> (Erişim 27.04.2023).
- Pescerelli, Beatrice. "Madalena Casulana." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/45bb7035-178f-48c4-9fc8-d81ae9a14474/section/f99b968a-413f-4dc7-ab02-b40b2440897d#ch5> (Erişim 16.01.2022).
- Pendle, Karin. *Women & Music: A History*. 2nd ed. Bloomington: Indiana University Press, 2001.
- "Philharmoniker, Berliner. Madeleine Carruzzo.". Son güncelleme 25 Aralık 2022. <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/orchestra/musician/madeleine-carruzzo/>
- Potter, Caroline. "Boulanger, (Juliette) Nadia." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000003705> (Erişim 28.01.2022).
- Potter, John. *The Cambridge Companion to Singing*. Cambridge University Press, 2000.
- "Professor Susan Wollenberg - University of Oxford." Son güncelleme 5 Nisan 2022. <https://www.music.ox.ac.uk/people/professor-susan-wollenberg>
- Rachwal, Maria Noriega. *From Kitchen to Carnegie Hall: Ethel Stark and the Montreal Women's Symphony Orchestra*. Toronto: Second Story Press, 2015.
- Reich, Nancy B. & Natasha Loges. "Schumann [née Wieck], Clara." *Grove Music Online*. 2021; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-90000380188> (Erişim 26.01.2022).
- Roberts, Maddy S. "Pinar Toprak: Everything you need to know about Marvel's first female composer." 2019; https://www.classicfm.com/discover-music/periods-genres/film-tv/pinar-toprak-captain-marvel-composer/?utm_source=chatgpt.com (Erişim 25.01.2021).
- Rosentsiel, Leonile. "Germaine Tailleferre." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/historical-anthology-of-music-by-women/section/5882aabe-99e7-47f5-afa6-46ecfb1007f0#ch25> (Erişim 16.01.2022).
- Schauensee, Max de & Marti Newland. "Anderson, Marian." *Grove Music Online*. 2013; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002240043> (Erişim 31.03.2022).
- Schwarz, K. Robert. "Zwilich, Ellen Taaffe." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000042478> (Erişim 22.01.2022).
- Scott, Derek B. (2001). "Lindsay, Maria." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0002020215> (Erişim 06.01.2024).
- "Semiha Berksoy Müzesi." Son güncelleme 9 Mart 2022. <http://www.semihaberkssoymuzesi.com/semiha-berksoy>

- "Sharon Isbin - Faculty Profile." *The Juilliard School*. Son güncelleme 18 Nisan 2022. <https://www.juilliard.edu/music/faculty/isbin-sharon>
- Sicherman, B., and C. H. Green. *Notable American Women: The Modern Period: A Biographical Dictionary*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press, 1980.
- Simone, Nina & Stephen Cleary. *I Put A Spell On You*. Pantheon Books, 1992.
- "Somogi, Judith (1937-1988)." *Women in World History: A Biographical Encyclopedia*. Encyclopedia.com. <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/somogi-judith-1937-1988> (Erişim 13.01.2024).
- "Sophie Drinker Institut" Son güncelleme 8 Eylül 2025. <https://www.sophie-drinker-institut.de/startseite>
- Stone, Merlin. *When God Was a Woman*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1978.
- Şahin, Esra & Duygu Küçük. "Türkiye'de Batı Müziği Kadın Bestecileri: Cumhuriyetle Birlikte Görünür Olmak." *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (Kadın Özel Sayısı): 249-261. 2017.
- "Terri Lyne Carrington - Biography." Son güncelleme 21 Aralık 2022. <https://www.terrilynecarrington.com/bio>
- Thayer, Heather Lewese. *Helen Kotas: A Female Pioneer in Major U.S. Orchestras*. Doktora tezi, University of North Texas. 2011. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc68053/m1/60/> (Erişim 14.03.2022).
- The Conductor*. Documentary film. Directed by Bernadette Wegenstein. Featuring Marin Alsop. New York: PBS/Independent Lens, 2021.
- Tick, Judith. "Ruth Crawford Seeger." *Historical Anthology of Music by Women*. <https://publish.iupress.indiana.edu/read/historical-anthology-of-music-by-women/section/f5ee8c0e-9a64-4498-a08e-44678c14dfee#ch26> (Erişim 28.01.2022).
- Tick, Judith, Margaret Ericson & Ellen Koskoff. "Women in Music." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000052554> (Erişim 30.12.2021).
- Touliatos, Diane. "Kassia." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0000040895> (Erişim 23.01.2022).
- Tucker, Sherrie. "Women in Jazz." *Grove Music Online*. 2003; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-2000730100> (Erişim 05.01.2022).
- Ulvros, Eva H. "Elisabeth Olin." <https://skbl.se/en/article/ElisabethOlin> (Erişim 22.01.2022).
- Uygun, Gökçe. "Tarih Yazan Kadınlar-36." *Gazete Kadıköy*. 2021. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/yazi-dizisi/tarih-yazan-kadinlar-36> (Erişim 04.03.2022).
- Valderrama, Raquel Bustos. "Sepúlveda (Maira), María Luisa." *Grove Music Online*. 2001; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-0002021324> (Erişim 13.01.2024).
- Welsh, Mary Sue. *One Woman in a Hundred: Edna Phillips and the Philadelphia Orchestra*. Urbana: University of Illinois Press, 2013.

Wessely, Helene & Irving Godt. "Martínez, Marianne [Anna Katharina] von." *Grove Music Online*. Oxford University Press, 2001. <https://doi-org.libproxy.temple.edu/10.1093/gmo/9781561592630.article.17913> (Erişim 25.01.2021).

Westover, Jonas. "Jones, Dolly." *Grove Music Online*. 2015; <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.01.0001/omo-9781561592630-e-1002275896> (Erişim 28.01.2022).

Wilk, Wanda. "An Outline History of Women Composers in Poland." *International Congress of Women in Music*, University of Southern California (Los Angeles, 1982). Revised and edited in 1997 by M. Pilatowicz. 2000. <https://polishmusic.usc.edu/research/publications/essays/wilk-wanda-history-of-women-composers/> (Erişim 12.03.2022).

Zacks, Ilana. "Artist Profile: Carol Jantsch, First Woman to Hold a Principal Tuba Chair in a Major U.S. Orchestra." *Yale Daily News*, 2021. <https://yaledailynews.com/blog/2021/03/11/artist-profile-carol-jantsch-first-woman-to-hold-a-principal-tuba-chair-in-a-major-us-orchestra/> (Erişim 12.03.2022).

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.
Teşekkür: Alanlarında öncü tüm kadınlara...